

BIJLAGEN

Steeds gewoner, nooit gewoon

Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland

Saskia Keuzenkamp et al.

Bijlage bij hoofdstuk 3	Onderzoeksverantwoording	2
Bijlage bij hoofdstuk 7	Tabellen	6
Bijlage bij hoofdstuk 8	Tabellen	7
Bijlage bij hoofdstuk 9	Tabellen	10
Bijlage bij hoofdstuk 10	Tabellen	12

Bijlage bij hoofdstuk 3 Onderzoeksverantwoording

Totstandkoming onderzoek

In de gemeente Utrecht is op verzoek van de gemeente een onderzoek gedaan door MOVISIE. Er zijn tien individuele interviews afgenomen met jongeren van twaalf tot twintig jaar. MOVISIE maakte een analyse van de uitkomsten en bundelde dit tot een rapport dat aangeboden is aan de gemeente (Felten 2008). In de gemeente Groningen werd op verzoek van die gemeente eenzelfde onderzoek gedaan. Ook van deze uitkomsten is een rapport gemaakt, dat is aangeboden aan de gemeente Groningen (van Hoof & Felten 2009). Daarnaast zijn er 20 interviews gehouden met jongeren uit verschillende steden in Nederland: Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Culemborg, Den Haag, Eindhoven, Maarsen, Nieuwegein, Oss en Rotterdam.

Methode

In totaal zijn er met 40 heterojongeren *semi-gestructureerde interviews* gehouden. Daarbij is gebruik gemaakt van een *topiclijst* met de thema's die aan de orde zouden moeten komen. Om voor de geïnterviewde jongere deze *topiclijst* zo inzichtelijk mogelijk te maken, is er voor gekozen om deze weer te geven in een (uitgeprinte) powerpointpresentatie met plaatjes.

De topiclijst was als volgt opgebouwd: eerst kreeg de geïnterviewde jongere vragen over een algemener, thema: vooroordelen en discriminatie in zijn algemeenheid. Voor de jongeren was dit een gemakkelijk bespreekbaar thema. Zo kreeg de interviewer de mogelijkheid om een vertrouwelijke sfeer te creëren waarin de geïnterviewde zich op zijn of haar gemak voelde. Vervolgens werden de thema's 'mannelijkheid' en 'vrouwelijkheid' besproken. Aan de jongere werd gevraagd hoe hij of zij vindt dat mannen en vrouwen zich behoren te gedragen. Ook werd er gevraagd hoe hij of zij er mee omgaat als een man of vrouw afwijkt van dit gedrag. En *wanneer* wijkt een man of vrouw man dan precies af, ofwel wanneer worden de grenzen van de genderrollen overschreden?

Na het thema gender-rollen, kwam het thema homo- en lesbische en biseksualiteit ter sprake. Er werd gevraagd welke associaties, gedachten en ideeën de geïnterviewde jongere hierover had. Op basis waarvan heeft de geïnterviewde deze gevormd? Er werd doorgevraagd op de momenten en situaties die een grote rol hebben gespeeld in de vorming van de attitude van de geïnterviewde ten aanzien van homoseksualiteit. Het gaat hier nadrukkelijk ook om de positieve ervaringen. Verschillende invloedssferen worden besproken: de eigen familie, school, vrienden en media.¹

Werving

We hebben het hoofdthema van het interview, homo- en biseksualiteit, niet direct prijsgegeven in de werving van respondenten. De reden hiervoor is dat wij verwachtten dat jongeren die een afwijzende houding hebben te aanzien van homoseksualiteit misschien niet mee wilden doen aan een interview over dit thema en wij wilden deze jongeren wel graag meenemen in dit onderzoek. Er is daarom gevraagd of een jongere mee wilde doen aan een interview over vooroordelen en man-vrouw verhoudingen. Wanneer zou blijken dat een jongere zich als homo, lesbisch of biseksueel zou identificeren zouden we de uitkomsten van dit interview niet meenemen in dit onderzoek. Dit bleek bij geen van de jongeren het geval. Wel was er één jongen, die Domingus is genoemd², die benadrukte geen homo te zijn, maar tegelijkertijd ook niet expliciet aangaf hetero te zijn.

Daarnaast zochten we naar een zo divers mogelijke samenstelling van de respondenten. Er is immers verschil in de manier waarop mensen met verschillende achtergrondkenmerken omgaan met homo- en biseksualiteit (Kuyper en Bakker 2006). Om zicht te krijgen op de verschillende mogelijkheden en motieven in de (non)acceptatie van homoseksualiteit zijn we op zoek gegaan naar jongeren met diverse achtergronden. Er is gekeken naar etnische achtergrond, verschillende

¹ De topiclijst is enigszins aangepast na de eerste 10 interviews in de gemeente Utrecht. Het thema biseksualiteit is expliciet toegevoegd en er zijn vragen toegevoegd over de verschillende invloedssferen.

² Alle jongeren hebben een fictieve naam gekregen in dit verslag.

opleidingsniveaus, jongeren van verschillende religies en niet religieuze jongeren. Ook is er gestreefd naar een evenredige verdeling van meisjes en jongens.

De jongeren werden meestal benaderd via een docent, jongerenwerker, hulpverlener of gemeenteambtenaar die weet had van de onderzoeksvraag. De cadeaubon van 15 euro vormde voor veel jongeren een belangrijke motivatie om mee te doen.

Respondenten

Er zijn 40 jongeren geïnterviewd. De jongeren hebben diverse etnische achtergronden. De jongeren wonen in verschillende gemeenten in Nederland. De grotere gemeenten zijn hierbij veel sterker vertegenwoordigd dan de kleinere gemeenten.

naam	woonplaats	seks	leeftijd	etnische achtergrond	religie	opleiding
Jasmine	Amersfoort	F	20	Marokkaanse afkomst	moslim	hbo
Abdallah	Amersfoort	M	18	Marokkaanse afkomst	moslim	roc
Bilal	Amersfoort	M	16	Marokkaanse afkomst	moslim	havo
Selma	Amersfoort	F	16	Marokkaanse afkomst	moslim	havo
Hülya	Amsterdam	F	19	Turkse Afkomst	moslim	roc
Naima	Amsterdam	F	17	Marokkaanse afkomst	moslim	roc
Nadia	Amsterdam	F	18	Marokkaanse afkomst	moslim	roc
Shurantley	Arnhem	F	17	Antilliaans Afkomst	christen (protestants)	roc
Badr	Culemborg	M	17	Marokkaanse afkomst	moslim	havo
Zaïd	Culemborg	M	17	Marokkaanse afkomst	moslim	havo
Domingcus	Culemborg	M	17	NL/ Molukse afkomst	christen* (protestants)	havo
Richard	Culemborg	M	17	Nederlandse Afkomst	-	havo
Lars	Culemborg	M	17	Nederlandse Afkomst	christen* (protestants)	havo
Charmaine	Den Haag	F	16	Antilliaanse afkomst	christen* (protestants)	roc
Khaled	Eindhoven	M	15	Marokkaanse afkomst	moslim	roc
Sander	Groningen	M	17	Nederlandse afkomst	-	vwo
Kim	Groningen	F	17	Nederlandse afkomst	-	havo
Maaïke	Groningen	F	17	Nederlandse Afkomst	-	vwo
Hans	Groningen	M	16	Nederlandse Afkomst	-	vwo
Shirley	Groningen	F	19	Antilliaanse afkomst	christen (pinkster)	roc

Tom	Groningen	M	16	Nederlandse afkomst	-	havo
Hugo	Groningen	M	17	Nederlandse afkomst	-	roc
Goran	Groningen	M	16	Kroatische afkomst	christen (protestants)	vmbo
Iris	Groningen	F	17	Nederlandse Afkomst	-	vwo
Birgit	Groningen	F	16	NL/ Indonesische afkomst	christen (protestants)	vmbo
Amrit	Maarsen	M	14	Hindoestaans Surinaamse afkomst	hindoestaans*	vmbo
Carmen	Nieuwegein	F	16	Hindoestaans Surinaamse / Indonesische afkomst	christelijk (protestants)	roc
Tara	Nieuwegein	F	16	Hindoestaans Surinaamse afkomst	-	roc
Nabil	Utrecht	M	20	Marokkaanse afkomst	moslim	hbo
Ahmed	Utrecht	M	18	Marokkaanse afkomst	moslim	gestopt met vmo (werkzoekende)
Johan	Utrecht	M	20	Nederlandse afkomst	christen (protestants)	universiteit
Mark	Utrecht	M	18	Nederlandse afkomst	-	hbo
Khadija	Utrecht	F	18	Marokkaanse afkomst	moslim	hbo
Janneke	Utrecht	F	17	Nederlandse afkomst	-	vwo
Linda	Utrecht	F	18	Nederlandse afkomst	-	hbo
Saadet	Utrecht	F	20	Turkse afkomst	moslim*	roc
Miriam	Utrecht	F	20	Nederlandse afkomst	christen (protestants)	universiteit
Jennifer	Utrecht	F	18	Amerikaanse (Caucasian) afkomst	-	universiteit
Job	Oss	M	16	Nederlandse afkomst	-	vmbo
Silvio	Rotterdam	M	18	Kaapverdiaanse afkomst	christen (katholiek)	onbekend (werkzoekende)

* Deze jongeren hebben een religieuze opvoeding gekregen maar zeggen zelf niet actief bezig te zijn met het geloof.

Bepaalde groepen jongeren zijn bewust niet geworven omdat de onderzoeksmethode niet voldoende bij hen aan zou sluiten. Het gaat hier dan om jongeren met een verstandelijke beperking of aan jongeren met lichamelijke beperkingen die hen belet om op deze manier te worden geïnterviewd (bijvoorbeeld slechthorend). Hetzelfde geldt voor jongeren die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen. Deze groepen jongeren vragen om een aparte benadering en aanvullend onderzoek onder deze jongeren is daarom nodig.

Het interviewproces

Met de meeste jongeren is een diepgaand gesprek gevoerd van ongeveer drie kwartier tot een uur. De jongeren durfden aan te geven wat zij moeilijk vonden aan homoseksualiteit. Ook konden de meeste jongeren aangeven in welke situaties of omstandigheden homoseksualiteit makkelijker te accepteren zou zijn, voor henzelf of voor anderen. De één was hier duidelijk beter toe in staat dan de ander.

Interviewers

De interviews werden afgenomen door drie vrouwen, twee autochtone vrouwen en één vrouw van Zuid Amerikaanse afkomst. Zoals bekend kunnen de resultaten van het onderzoek worden beïnvloed door de persoonskenmerken van de interviewer. Zo zullen veel jongens zich anders opstellen tegenover een vrouwelijke dan een mannelijke interviewer. En zo kunnen ook etniciteit en leeftijd van invloed zijn. In dit onderzoek speelt de seksuele voorkeur een belangrijke rol. De verwachting was dat jongeren zich minder vrij zouden voelen om te praten over homonegatieve gevoelens wanneer zij denken dat de interviewer zelf homoseksueel is. We kozen daarom bewust voor interviewers die op het eerste gezicht meestal getypeerd worden als heteroseksueel. De meeste jongeren die zijn geïnterviewd leken er inderdaad van uit te gaan dat de interviewers heteroseksueel waren.

Bijlage bij hoofdstuk 7 Tabellen

Tabel B.7.1 Wervingskanalen afgezet tegen coming-out meegemaakt, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	geen coming-out meegemaakt (n = 1636)	biseksuele voorkeur (n = 1636)
online oproep gericht op homoseksuele, lesbische en biseksuele jongeren	7	14
online oproep gericht op jongeren in het algemeen	23	48
flyer, feest, café	1	8
via een vriend(in), kennis, iemand in omgeving	2	18
anders	18	27

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B.7.2 Woonsituatie, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	meisjes (n = 1101)	jongens (n = 535)
woont bij ouder(s)/verzorger(s)	52	62
woont op kamers met huisgenoten	21	20
woont samen met vaste partner	11	6
woont alleen	13	10
anders	3	2

Bron: SCP (Same'09)

Bijlage bij hoofdstuk 8 Tabellen

Tabel B8.1 Label en seks gehad met (ook) de andere sekse, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	meisjes (n = 1101)	jongens (n = 535)
homo	11	4
gay	23	7

Bron: SCP(Same'09)

Tabel B8.2 Seks en relatie gehad, afgezet tegen ooit coming-out meegemaakt, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	geen coming-out meegemaakt (n = 1636)	coming-out meegemaakt (n = 1636)
ooit seks gehad	62	82
ooit relatie gehad	60	78

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B8.3 Belangrijk vinden van seksuele voorkeur, afgezet tegen ooit seks of relatie hebben gehad, homojongeren 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	seksuele voorkeur belangrijk vinden (n = 1636)
ooit seks gehad	71
nooit seks gehad	67
ooit relatie gehad	71
nooit relatie gehad	68

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B8.4 Coming-out en huidige relatiepartner onder biseksuele meisjes en jongens, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	biseksuele meisjes	biseksuele jongens
ooit coming-out meegemaakt	78 (n = 261)	31 (n = 48)
huidige relatiepartner van de andere sekse	40 (n = 218)	10 (n = 29)

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B8.5 Sociaaldemografische kenmerken die samenhangen met de duur tussen bewustwording seksuele voorkeur en eerste coming-out, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten; n = 1381)

sociaaldemografische kenmerken	gestandaardiseerde regressie coëfficiënt ^a
sekse	0.130*
leeftijd	0.211*
religieus	
nee (ref)	
ja	0.061
religieus opgevoed	
nee (ref)	
ja	0.012
opleidingsniveau	
vmbo (ref)	
havo/vwo	0.038
mbo	0.020
hbo/wo	0.033
klasse	
laag (ref)	
midden	-0.060
hoog	-0.056
omgeving tijdens bewustwording	
klein dorp (ref)	
grote dorp	0.042
kleine stad	-0.052
grote stad	-0.012
R ² van het model	0.071

a. * betekent een significant verschil van $p < 0,01$.

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B8.6 Moeder en vader op de hoogte, afgezet tegen seksuele voorkeur, homojongeren 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	moeder is op de hoogte (n = 1141)	vader is op de hoogte (n = 1121)
homoseksueel	91	84
overwegend homoseksueel	78	65
biseksueel	54	36

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B8.7 Collega's die op de hoogte zijn van de seksuele voorkeur, afgezet tegen aantal uur werken, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	< 12 uur werken (bijbaan) (n = 472)	> 12uur werken (n = 576)
ja	23	46
sommigen	31	26
nee	40	25
weet niet	6	3

Bron: SCP(Same'09)

Tabel B8.8 Hoe vaak je naar homo, (les)bi-feesten of cafés?, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	jongeren (n = 1636)
nooit	33
eens per jaar	11
een paar keer per jaar	27
eens per maand	16
elke twee of drie werken	9
een keer per week	3
meerdere keren per week	1

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B8.9 Behoeftte aan en ervaring met vormen van contact met andere homojongeren afgezet tegen leeftijd, homojongeren 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	algemeen (n = 1636)		16-18 jaar (n = 566)		19-21 jaar (n = 531)		22-25 jaar (n = 539)	
	behoefte	ervaring	behoefte	ervaring	behoefte	ervaring	behoefte	ervaring
belangenorganisatie voor homo's, (les)bische mensen	25	16	27	15	23	12	26	21
(vrijetijds)organisatie van homojongeren	19	8	21	6	18	7	18	12
contact via internet	43	39	48	34	40	38	40	45
vrienden(groepje) van homojongeren	55	29	52	18	54	30	58	39
ja, maar weet nog niet wat	18	nvt	20	nvt	18	nvt	17	nvt
ja, ander type contact (dan reeds genoemd)	4	2	3	2	3	2	5	4

a. Bij elke vorm van contact konden jongeren aangeven of ze hier wel of geen behoefte aan of ervaring mee hadden. In deze tabel is uitsluitend aangeven wanneer dit wel het geval was.

Bron: SCP(Same'09)

Tabel B8.10 Ervaring met contact met andere homojongeren via internet, vergelijking tussen urbane en rurale woonomgeving, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	ruraal	urbaan
ervaring in contact met andere homojongeren via internet	35	42

Bron: SCP(Same'09)

Bijlage bij hoofdstuk 9

Tabellen

Tabel B9.1 De mate waarin de familie de seksuele voorkeur heeft geaccepteerd (alleen jongeren die *uit de kast* zijn naar familie), 16-25 jaar 2009 (in procenten)

	homoseksuele n = 823	overwegend homoseksueel n = 438	biseksueel = 219
familie (behalve ouders, siblings) acceptatie			
wel acceptatie	59	42	32
gedeeltelijke acceptatie	17	17	17
geen acceptatie	3	6	6
weet niet	21	35	45

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.2 De mate waarin de heterovrienden de seksuele voorkeur heeft geaccepteerd, (alleen jongeren die *uit de kast* zijn naar heterovrienden), homojongeren, meisjes 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	homoseksueel n = 386	overwegend homoseksueel n = 276	biseksueel n = 158
acceptatie			
wel acceptatie	90	88	83
gedeeltelijk acceptatie	8	8	13
geen acceptatie	1	0	2
weet niet	1	4	2

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.3 De mate waarin de heterovrienden de seksuele voorkeur van hebben geaccepteerd (alleen jongeren die *uit de kast* zijn naar heterovrienden), homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	meisjes n = 823			jongens n = 389		
	zeer sekseconform n = 360	sekseconform n = 411	weinig sekseconform n = 52	zeer sekseconform n = 170	sekseconform n = 197	weinig sekseconform n = 22
acceptatie						
wel acceptatie	80	87	89	89	89	77
gedeeltelijk acceptatie	9	10	8	9	9	13
geen acceptatie	0	1	1	1	1	0
weet niet	2	2	4	1	1	9

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.4 De mate waarin de medesporters de seksuele voorkeur heeft geaccepteerd, (alleen jongeren die *uit de kast* zijn bij sport), homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	homoseksueel n = 331	overwegend homoseksueel n = 193	biseksueel n = 79
acceptatie			
wel acceptatie	58	49	42
gedeeltelijk acceptatie	7	9	5
geen acceptatie	3	3	5
weet niet	32	39	48

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.5 De mate waarin de medesporters de seksuele voorkeur hebben geaccepteerd, (alleen jongeren die *uit de kast* zijn bij sport), homojongeren,

meisjes, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

meisjes n = 440			
	zeer sekseconform n = 193	sekseconform n = 219	weinig sekseconform n = 28
acceptatie			
wel acceptatie	53	54	57
gedeeltelijk acceptatie	6	6	11
geen acceptatie	5	1	11
weet niet	36	39	21

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.6 De mate waarin de collega's de seksuele voorkeur heeft geaccepteerd, (alleen jongeren die *uit de kast* zijn op werk), homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

meisjes n = 427			
	homoseksueel n = 436	overwegend homoseksueel n = 175	biseksueel n = 58
acceptatie			
wel acceptatie	76	72	69
gedeeltelijk acceptatie	12	19	16
geen acceptatie	11	0	0
weet niet	11	9	16

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.7 De mate waarin collega's de seksuele voorkeur van hebben geaccepteerd (alleen jongeren die *uit de kast* zijn), homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	zeer sekseconform n = 360	sekseconform n = 411	weinig sekseconform n = 52
acceptatie			
wel acceptatie	77	73	65
gedeeltelijk acceptatie	12	15	27
geen acceptatie	0	0	0
weet niet	10	12	9

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.8 Het aandeel respondenten dat ooit negatieve ervaringen meegemaakt heeft, homojongeren, 16-25 jaar 2009 (in procenten)

	homoseksueel n = 839	overwegend homoseksueel n = 474	biseksueel n = 309
homonegativiteit totaal			
wel meegemaakt	76	66	58

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B9.9 Het aandeel respondenten dat ooit negatieve ervaringen meegemaakt heeft, homojongeren, 16-25 jaar 2009 (in procenten)

	zeer sekseconform n = 728	sekseconform n = 815	weinig sekseconform n = 93
homonegativiteit totaal			
wel meegemaakt	58	67	77

Bron: SCP (Same'09)

Bijlage bij hoofdstuk 10 Tabellen

Tabel B10.1 Aspecten van het zelfbeeld, homojongeren, 16-25 jaar, 2009 (in procenten)

	homoseksueel n = 839	overwegend homoseksueel n = 474	biseksueel n = 309
<u>helemaal) eens met stelling</u>			
vind mezelf nergens goed voor	26	32	38
heb niet veel om trots op te zijn	7	12	14
ik voel me af en toe nutteloos	34	41	46
zou meer zelfrespect willen	32	43	48
mezelf mislukking vinden	10	13	18
<u>(helemaal) oneens met stelling:</u>			
ik ben tevreden over mezelf	6	12	13
heb goede eigenschappen	1	2	2
net zo goed als anderen	4	4	7
ik ben de moeite waard	3	5	5
positieve houding over mezelf	9	13	14

Bron: SCP (Same'09)

Tabel B10.2 Steun/hulp behoefte en gebruik vanwege seksuele voorkeur (alleen degene die ooit een hulpvraag hadden), homojongeren, 16-25 jaar (in procenten)

	homoseksueel n = 839	overwegend homoseksueel n = 474	biseksueel n = 309
behoefte gehad aan hulp vanwege seksuele voorkeur			
ja	27	26	12
nee	73	74	88
gebruik gemaakt van hulp vanwege seksuele voorkeur			
ja	39	34	13
nee	61	66	87

Bron: SCP (Same'09)